

UYGUNLUK DEĞERLENDİRMESİ VE YAPI MALZEMELERİ YÖNETMELİĞİ 89/106 EEC

İsmet ÖZTUNALI (*), H.Mutlu ÖZTÜRK (**)

Yazımızda AB üyesi ülkelerdeki uygulamalara paralel bir şekilde ülkemizde de gerekli yasal düzenlemelerin yapılması sonrasında başlayan "Uygunluk Değerlendirilmesi ve Belgeleme" uygulaması konusunda genel bir bilgi vermek ve ayrıca bazı görüş ve önerilerimizi paylaşmak amaçlanmıştır. Şu anda ülkemizde makina imalatı, elektrik malzemeleri, elektrikli cihazlar, ilaç ve tıbbi bazı cihaz üretimi gibi sektörlerde uygulama başlamıştır. Yapı malzemeleri sektöründe ise şimdilik sadece ihraç ürünlerine yönelik bir uygulama bulunmaktadır. Ancak yasal düzenleme gereğince tüm ticarete (iç-dış) uygulama zorunlu olup, tanınan sürenin sonunda başlayacaktır.

YASAL DÜZENLEME

"Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair 4703 sayılı Kanun", 11 Temmuz 2001 tarih ve 24459 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve altı ay sonra; 11 Ocak 2002'de yürürlüğe girmiştir.

Kanunun amacı, ürünlerin piyasaya arzı, uygunluk değerlendirmesi, piyasa gözetimi ve denetimi ile bunlarla ilgili olarak yapılacak bildirimlere ilişkin usul ve esasları belirlemek, böylece insan sağlığı, can ve mal güvenliği, hayvan ve bitki yaşam ve sağlığı, çevre ve tüketicinin korunması açısından sahip olunması gereken asgari güvenlik koşullarının sağlanmasıdır.

Kanun, belirtilen amaç için aşağıda sayılan düzeni kurmuştur:

- Yetkili Kuruluş: Ürünlere ilişkin mevzuat hazırlamaya ve yürütmeye yasal olarak yetkili bulunan ve bu kanun hükümlerini kendi görev alanına giren ürünler itibarıyla uygulayacak olan kamu kurum veya kuruluşudur. (Örneğin, Yapı Malzemeleri alanında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı)
- Uygunluk Değerlendirmesi ve Kuruluşu: Ürünün, ilgili teknik düzenlemeye uygunluğunun test edilmesi, muayene edilmesi ve/veya belgelendirilmesine ilişkin

her türlü faaliyet uygunluk değerlendirmesidir ve anılan faaliyetlerde bulunan özel veya kamu kuruluşu da uygunluk değerlendirme kuruluşudur.

- Uygunluk değerlendirme faaliyetinin dayanağı olan Teknik Düzenleme: "Bir ürünün, ilgili idari hükümler de dahil olmak üzere, özellikleri, işleme ve üretim yöntemleri, bunlarla ilgili terminoloji, sembol, ambalajlama, işaretleme, etiketleme ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri hususlarından biri veya birkaçını belirten ve uyulması zorunlu olan her türlü düzenlemedir." (Örneğin; yasa, tüzük, yönetmelik, şartname, standart).

Anlaşıyor ki, bir yetkili kuruluş bir teknik düzenleme ortaya koyacak, oluşacak bir uygunluk değerlendirme kuruluşu da piyasaya sunulan bir ürünün teknik düzenlemeye uygunluğunu belirtecektir.

Kanun, bu yapılanmaya bir de "Onaylanmış Kuruluş" eklemiştir. Bir yetkili kuruluş uygunluk değerlendirme kuruluşları arasından bir veya bir kaçını uygunluk değerlendirmesi için görevlendirecek ve onaylanmış kuruluş/lar oluşacaktır.

Kanunun uygulanması yönünden öncelik, "CE" uygunluk işaretinin ürüne iliştilmesine ve kullanılmasına verilmiş ve bu amaçla bir yönetmelik yürürlüğe konulmuştur (17 Ocak 2002 tarih ve 24643 sayılı Resmi Gazete).

Açıklayıcı Not: "CE"

Community Europe kelimelerinin baş harflerinden oluşan uygunluk işaretidir. Ülkemizin Gümrük Birliği'ne girişi ile yalnız ihraç ürünlerine uygulanmıştır. AB'ye uyum yasaları kapsamında yapılan düzenleme ile ülkemizin tüm ticaretinde (iç-dış) uygulanması zorunluluğu getirilmiştir.

YÖNETMELİK

Yapı Malzemeleri Yönetmeliği'nin (89/106 EEC) ifadesi dikkat çekmektedir. AB'nin "CE" işaretlemesini düzenleyen ve zorunlu kılan direktiflerinden biri yapı malzemeleri direktifidir. Numaralamada, ilk sayı düzenlendiği yılın son iki rakkamını (yani 1989), ikinci sayı o yıl içerisindeki sırasını ve bilindiği gibi EEC Avrupa Ekonomi Komisyonu'nu belirtmektedir.

(*) TMMOB eski Genel Sekreteri

(**) İMO İstanbul Şubesi eski Sekreter Üyesi

Direktifler mevzuatımıza yönetmelik olarak aktarılmaktadır. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği 89/106'nın hemen aynen tercümesidir. 8 Eylül 2002 tarih ve 24870 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır ve onsekiz ay sonra yürürlüğe girecektir. Diğer bazı yönetmelikler de, örneğin Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca (gaz yakan cihazlar, ev tipi buzdolapları, yeni sıcak su kazanları) düzenlenip, yayımlanmalarından 6 ay veya bir yıl sonra yürürlüğe girmeleri kaydı konulmuştur. Yapı Malzemeleri Yönetmeliğinin yürürlüğü için onsekiz ay süre tanınması uygulama yönünden yararlı sayılabilir.

Yönetmelikte yer alan ve önemli saydığımız tanımları belirtelim:

Yapı: Karada ve suda, kalıcı veya geçici, resmi ve özel, yeraltı ve yerüstü inşaatı ile bunların ilave, değişiklik ve onarımlarını içine alan sabit ve hareketli tesisleri,

Yapı malzemeleri: Bina ve diğer inşaat mühendisliği işlerini içermek üzere tüm yapı işlerinde kalıcı olarak kullanılmak amacıyla üretilen bütün malzemeleri,

Yapı işi: Hem bina hem de diğer inşaat mühendisliği işlerini içermek üzere tüm yapı işlerini,

Piyasaya arz: Yapı malzemesinin, tedarik veya kullanım amacıyla, bedelli veya bedelsiz olarak piyasada yer alması için yapılan faaliyeti,

Onaylanmış kuruluş: Deney, muayene ve/veya belgelendirme kuruluşları arasından, 29/6/2001 tarihli ve 4703 sayılı "Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun", 17/1/2002 tarihli ve 24643 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 13/11/2001 tarihli ve 2001/3531 karar sayılı "Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ile Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik" ve bu Yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde uygunluk değerlendirme faaliyetinde bulunmak üzere Bakanlık tarafından belirlenerek yetkilendirilen özel veya kamu kuruluşunu,

Uygunluk değerlendirmesi: Yapı malzemesinin, bu yönetmeliğe veya bu yönetmelikte atıfta bulunulan teknik şartnamelere uygunluğunun test edilmesi, muayene edilmesi ve/veya belgelendirilmesine ilişkin her türlü faaliyeti,

Piyasa gözetimi ve denetimi: Yapı malzemesinin piyasaya arzı veya dağıtım aşamasında veya piyasada iken bu yönetmeliğe veya bu yönetmelikte atıfta bulunulan teknik şartnamelere uygun olarak üretilip üretilmediğinin, güvenli olup olmadığının Bakanlık tarafından denetlenmesini veya denetlettirilmesini,

Teknik şartname: Standartlar ile Avrupa teknik onayları,

Uyumlaştırılmış standart: Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nin C serisinde yayımlanan 89/106/EEC Direktifi kapsamında uyumlaştırılmış standartlara paralel olarak hazırlanan standart numaraları, bu yönetmeliğin uygulanmasını teminen Bakanlık tarafından Resmi Gazete'de yayımlanan Türk Standartlarını,

Muayene: Tetkik yapma, uygunluk belgesi verilmesi doğrultusunda tavsiyede bulunma ve üreticinin fabrika veya başka bir yerde kalite kontrol çalışmalarını, malzeme seçimini ve değerlendirmesini denetleme gibi belirli fonksiyonları belli bir kriter çerçevesinde yerine getirebilme işlerini,

Deney: Verilen bir ürün, proses veya hizmetin belirlenmiş bir prosedüre göre bir veya birden fazla karakteristiğinin tayin edilmesi amacıyla yapılan teknik çalışmayı,

Açıklayıcı dokümanlar: Uyumlaştırılmış standart oluşturmaya, "Avrupa Teknik Onayı" için ortak esaslar belirlemeye veya diğer teknik şartnamelerin 6. madde kapsamında tanınmasına yönelik olarak 5. maddede ortaya konulan temel gerekleri somutlaştıran Komisyonun, Yapı Daimi Komitesine danışarak üye ülkelerin teknik komitelerine hazırlattığı dokümanları,

Yapı Daimi Komitesi: AB üyesi ülkeler tarafından atanan temsilcilerden oluşan, 89/106/EEC direktifinin uygulanmasından ve yürütülmesinden doğan sorunları inceleyen birimi,

ifade eder.

Yönetmeliğin Amaç ve kapsam maddelerinde ise,

Amaç

Madde 1 - Bu yönetmeliğin amacı, bina ve diğer inşaat mühendisliği işleri dahil olmak üzere tüm yapı işlerinde daimi olarak kullanılmak amacıyla üretilecek yapı malzemelerinin taşınması gereken temel gerekleri, bu malzemelerin tabii olması gereken uygunluk değerlendirme prosedürleri, piyasa gözetimi ve denetimi işlemleri ile ilgili usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam

Madde 2 - Bu yönetmelik, yapı işlerine ilişkin Ek-1'de belirtilen temel gerekler açısından yapı malzemelerine uygulanacak kuralları kapsar.

hükümleri bulunmaktadır.

Yazımızda, yönetmelikte bulunan "Temel Gereklere"i aynen vermekte yarar görüyoruz.

Temel Gereklere

Malzemelerin kullanılacağı yapı işlerinin (tamamı veya tek tek kısımları) amaçlanan işlevleri görmeye uygun olmaları yanında, ekonomik yönü gözetmeleri ve bu açıdan aşağıdaki temel gerekçelere, şayet söz konusu işler bu gerekçeleri ihtiva eden düzenlemelere tabi iseler, riayet etmeleri zorunludur. Düzenli olarak gözden geçirilecek bu gerekçeler ekonomik açıdan makul bir çalışma süresince yerine getirilmelidir. Bu gerekçeler genellikle tahmin edilebilir etkenlerle ilgilidir.

1. Mekanik dayanım ve stabilite

Yapı işleri, yapım ve kullanım sırasında maruz kalacakları yüklerden dolayı aşağıdaki durumlara yol açmayacak şekilde tasarlanıp, yapılmalıdır.

- Yapılan işin tamamı veya bir kısmının çökmesi;
- Kabul edilemeyecek boyutta büyük deformasyonlar;
- Taşıyıcı sistemde önemli boyutta deformasyon oluşması sonunda yapı işinin diğer kısımlarında veya teçhizat yada tesis edilen ekipmanlarda hasar meydana gelmesi,
- Sebebini oluşturan olayın boyutlarına oranla çok büyük hasarlar meydana gelmesi.

2. Yangın durumunda emniyet

Yapı işleri, yangın çıkması halinde aşağıdaki hususları sağlayacak şekilde tasarlanıp, yapılmalıdır:

- İnşa edilen yapının yük taşıma kapasitesi belli bir süre azalmamalıdır,
- Yapı içinde yangın çıkması, yangının ve dumanın yayılması sınırlı olmalıdır,
- Yangının etraftaki yapı işlerine yayılması sınırlı olmalıdır,
- Yapı sakinleri binayı terk edebilmeli veya başka yollarla

kurtarılabilirliktir,

- Kurtarma ekiplerinin emniyeti göz önüne alınmalıdır.

3. Hijyen, sağlık ve çevre

Yapı işleri ikamet edecek kişiler veya komşuları için aşağıdaki nedenlerden dolayı hijyen ve sağlık açısından tehdit oluşturmayacak şekilde tasarlanıp, yapılmalıdır:

- Zehirli gaz çıkması,
- Havada tehlikeli partikül veya gazların bulunması,
- Tehlikeli boyutlarda radyasyon yayılması,
- Su veya toprağın kirletilmesi, zehirlenmesi,
- Atık su, duman, katı ve sıvı atıkların hatalı şekilde uzaklaştırılması,
- İnşaat işinin bazı kısımlarında veya içindeki yüzeylerde rutubet oluşması.

4. Kullanım emniyeti

Yapı işleri, kullanma veya çalışma sırasında kayma, düşme, çarpma, yanma, elektrik çarpması, patlama sonucu yaralanma gibi kabul edilemeyecek kaza risklerine meydan vermeyecek şekilde tasarlanıp, yapılmalıdır.

5. Gürültüye karşı koruma

Yapı işleri, gürültünün binada bulunanların ve çevredeki insanların sağlığını tehdit etmeyecek, onların yeterli koşullarda uyuma, dinlenme ve çalışmalarına izin verecek seviyede tutulacağı bir şekilde tasarlanıp, yapılmalıdır.

6. Enerjiden tasarruf ve ısı muhafazası

Yapı işleri ile bu işlerde kullanılan ısıtma, soğutma ve havalandırma tesisatları, yerel iklim koşulları ve ikamet edenlerin durumlarını dikkate alarak az bir enerji kullanımı gerektirecek şekilde tasarlanıp, yapılmalıdır.

Temel gerekler ile ilgili bir hüküm de yönetmeliğin 5. maddesinde bulunmaktadır:

Madde 5 - Bir malzemenin teknik özelliklerini etkileyebilecek inşaat işlerine uygulanacak temel gerekler Ek-1'de (yazımızda yukarıda) belirtilmiştir. İnşaat işinin niteliğine göre, bu gereklerin biri, bir kaçısı veya hepsi uygulanabilir. İlgili temel gereklerin, ekonomik açıdan makul bir kullanım ömrü boyunca yerine getirilmesi gerekir.

Coğrafi veya iklimsel farklılıklar veya ulusal, bölgesel veya yerel düzeydeki yaşam koşullarındaki farklılıklar nedeniyle, her bir temel gerek, teknik şartnamelerde belirtilen sınıflandırmaların oluşturulmasını gerektirebilir.

Temel gerekleri somutlaştıran "Açıklayıcı Dokümanlar" Bakanlıkça tebliğ olarak yayımlanır.

DÜZENLEME HAKKINDA DÜŞÜNCELER

Yönetmelikten aktardığımız hükümler ve düzenleme karşısında, temel gereklerin hem yapı işlerinde hemde yapı malzemelerinde aranacağını ve uygunluk değerlendirmesi yapılması gerektiğini düşünüyoruz.

Ancak, yönetmelikte yapı malzemelerinin temel gereklerle uygunluğunun değerlendirilmesine ait hüküm ve düzenlemeler bulunmamaktadır. Bakanlığın bu duruma bir çözüm bulması ve örneğin yukarıda belirtilen

5. maddenin sonundaki hükmüne dayanılarak düzenlemeler yapması beklenir.

Bir kez daha bakılırsa, yapı işlerine ait temel gereklerin her biri "tasarlanıp yapılmalıdır" şartını taşımaktadır. Bu hükümden biz "uygunluğun değerlendirilmesi ve belgeleme işlemlerinin tasarım ve yapım süreçlerini de kapsamı gerektiği" sonucunu çıkarıyoruz. Bunun tek yolu ise bilindiği gibi denetimdir. Tasarım ve yapım süreçlerinin ve ürünlerinin denetimi konusunda mevzuatımız ve uygulamalarımız ise günün gereklerine cevap vermekten çok uzaktır. Bakanlığın ortaya koyacağı yeni düzenlemeler anılan şarta uygun olarak, tasarım ve yapım ile ilgili Türk Standartlarına, Uluslararası Standartlara, Avrupa Normlarına, Yapı Denetim Kanunu ve Mesleki Denetim esas ve hükümlerine bağlı olmalıdır.

Üzerinde durduğumuz diğer bir husus yönetmelikte bakanlığa verilen (ya da verildiği kabul edilen) yetki ve görevlerin onsekiz ay beklemeden makul bir süre içinde yerine getirilmesidir.

Bunlar;

- Uyumlaştırılmış standartların bulunmadığı durumda hazırlanan/hazırlanacak ulusal standartların Bakanlık tarafından Resmi Gazete'de yayımlanması (Yapı Mal. Yön. Madde 6),
- Açıklayıcı dökümanların yayımlanması (Madde 8/c),
- Avrupa Teknik Onayı vermek için Onaylanmış Kuruluşlar görevlendirme (Madde 9),
- Hangi malzeme veya malzeme grubuna hangi prosedürün uygulanacağına ilişkin tebliğin yayımlanması (Madde 10),
- Bu yönetmelik kapsamına giren malzemelerle ilgili teknik onay verecek, uygunluk belgesi düzenleyecek kuruluş ve laboratuvarlar, bunların uygunluk değerlendirmesi yapacağı malzemeler ve görevlendirildikleri alanların bakanlık tarafından yayımlanacak tebliğlerle belirtilmesi (Madde 15).

SONUÇ

Sonuç olarak, anılan yasa ve yönetmeliğin (yönetmeliklerin) sağlıklı uygulanmaları için Bakanlıktan beklenenlerin yanı sıra ve en azından aynı önemde "Onaylanmış Kuruluş" olma faaliyetinin İnşaat Mühendisleri Odası'ndan (ilgili her birinin de kendi alanlarında olmak üzere; diğer odalardan da - makina, elektrik, mimarlar...) kamuca beklendiği yolundaki kanaatimizi vurgulayıp belirtiriz.

Konuya ilişkin bilgi için bazı kaynaklar aşağıdadır:

1. www.europa.eu.int/eur-lex,
2. www.turkak.gov.tr
3. www.ito.org.tr
4. www.iso.org.tr
5. www.arqe.iku.edu.tr/arqeud.asp